

Lofotraidet 4.mars 1941 – av William Hakvaag

Andre verdenskrig er den hendelse som har påvirket menneskene på vår jord mest i nyere tid. Også den mest dramatiske og med et ufattelig antall omkomne. Krigen, som startet høsten 1939 fikk også følger for Norge som måtte innføre noe rasjonering mens en utrygg stemning senket seg over landet.

Norge forsøkte å være nøytralt, opprettet grensevakt i nord, men Stalin angrep Finland og situasjonen var vanskelig for oss. Den 9. april ble Norge også angrepet av tyske styrker og våre største byer okkupert. Her i nord slåss vi to måneder i fjellene rundt Narvik før vi gav opp og hele landet ble hærtatt.

Høsten ble en tid hvor det meste ble rasjonert og vinduene fikk sorte blendingsgardiner. Sto du oppe i fjellet og så ned i mørketiden, så kunne du ikke se at det lå en liten by her. Og slik gikk Lofoten inn i 1941. Mørkt og svart og ingen lyspunkter.

Churchill beskrev disse første månedene som «the darkest hour», de mørkeste timene. England hadde tapt alt og sto ganske så alene tilbake i kampen mot Hitlers Tyskland. Og da er det Lofotraidet skjer.

Den 4.mars går 500 engelske soldater og 52 nordmenn på land i Stamsund, Henningsvær, Svolvær og Brettesnes. Magnar Pettersen griper kameraet sitt og stormer ut om morgenen for han forstår hva som har skjedd. Utenfor posthuset, der Lofoten Krigsmuseum er i dag, møter han en høy engelsk offiser. Magnar, som har tatt Lingaphones grammofonkurs i engelsk, har lyst å prøve sine kunnskaper og sier til den engelske offiseren som står og skuler på fotoapparatet: - Is it allowed to take pictures? Svaret får han på dialekt fra sundmøre... : - Du får vekk det kameraet ellers så går det på havet! Magnar hadde gått seg på Martin Linge...

Raidet førte til at en lang rekke trandamperier ble sprengt i luften. Verdens mest moderne fabrikkskip for fisk, ms Hamburg som lå i Osan, i Svolvær ble senket. Samme skjebne lider en lang rekke andre skip. Hurtigruten Mira som er sterkt forsinket blir forsøkt stoppet ved Brettesnes, men misforstår og stopper for sent. Den engelske jageren Bedouin misforstår også og tror den ikke vil stoppe og åpner ild. 7 sivile mister tragisk livet, mens resten tas på land i livbåtene. Mannskapet på Mira gjør en heroisk innsats. Så blir Mira senket og ligger den dag i dag utenfor innløpet til Brettesnes på 42 m dyp.

Gumbinen, en tysk fraktebåt, forsøker å stikke av men blir beskutt og senket. Skipet ender opp på utsiden av Kjeøya hvor den blir liggende og brenne. Kapteinen og den norske losen blir funnet av noen barn 5 dager senere i fjæra på Svinøya. Begge omkommet.

Men i Svolvær er der god stemning. Folk tror krigen er over. Martin Linge organiserer to busser og drar til Kabelvåg hvor han tar til fange mannskapet til en tysk radiostasjon som holdt til på Arbeideren. Når folk forstår at engelskmennene skal dra tilbake, rømmer 315 personer til England.

Hitler blir stram når han får høre om raidet og den vennlige mottagelsen som de engelske styrkene hadde fått. At folk i Lofoten hadde ropt hurra for dem. Det fører til at sjefen for generalstab, Keitel, mener hele Svolvær bør Vernichtes – ødelegges. Reichkommissar Terboven ankommer med sjøfly, SS kommer sammen med aggressive tyske soldater. Der blir brent 8 hus i Svolvær, ett i Kabelvåg og Henningsvær og 3 i Stamsund.

Direktør Overå har intense samtaler med Terboven på Hotell Lofoten hvor Terboven har slått seg ned med direktelinje til Berlin. Det skal ha vært i den delen som fremdeles står og er en del av Thons nye

hotell. Grunnen til at Terboven hadde direktelinje til Berlin var fordi hovedkvarteret, trolig Hitler selv, skulle vurdere utfallet av de forskjellige forslag.

Direktør Overå for råfiskelaget, som utseendemessig lignet skuespilleren Humphrey Bogart og brukte samme type lys terylene frakk som ham med skulderklaffer, var en dyktig leder. Men det å «forhandle» med et råskinn som Terboven var ikke enkelt. Hvis det var noe Reichkommissar mislikte, så bare kjørte han over motparten.

Terboven brukte et rom til forhandlingene hvor Overå måtte møte sammen med Gjertsen som var direktør i Svolvær. Anton Dahl Olsen som også møtte som representant for råfiskelaget måtte vente ute i gangen. Men døra sto litt åpen så Anton, som snakket flytende tysk, kunne høre hva som ble sagt.

Problemet til Terboven var at fiskerne ikke ville fiske pga. hus brenningen i Svolvær. Hele Lofotfisket lå ved kai og nektet å gå ut. Terboven ville at Overå, som var iflg. Terboven deres sjef, skulle tvinge dem til å fiske. Overå unnskyldte seg høflig med at det lå utenfor hans mandat. Dessuten ville det være vanskelig så lenge nedbrenningen av hus fortsatte. Terboven hevet hodet og sa i en arrogant tone: - Da skal jeg tvinge dem til å fiske. Terboven så triumferende på råfiskelagets direktør. Direktør Overå nølte litt før han svarte: -Det er mulig at Reichkommissar kan tvinge dem til å fiske, men Reichkommissar kan ikke tvinge dem til å slippe ned anglende der fisken står...

Terboven ble sittende og tygge på den siste setningen før han hev seg på direktelinjen til Berlin. Halv to om natten får de melding fra Berlin om at brenningen av hus skal opphøre. Det fører til at Overå ekstatisk springer i korridoren på hotellet fram og tilbake med armene over hodet mens han roper: - Vi har lyktes. Vi har lyktes. Anton Dahl ser forskrekket på opptrinnet, men forstår at Overå har maktet å få et resultat som stoppet den brutale hus brenningen. Fisken var viktig for tyskerne.

Men så begynner arrestasjonene. Over 100 blir arrestert i første omgang. Noen mishandlet. Fangene blir sendt med skip sørover og havner først i en uferdig leir omtrent uten mat før de om våren blir de første 64 fangene på Grini. Gestapo får hovedkvarter for Lofoten og Vesterålen, og både i Svolvær, Stamsund og Kabelvåg bygges bunkes og festningsanlegg med kanoner. Lofotraidet var forsmedelig for tyskerne. Over 200 hadde blitt tatt til fange og ført til England. Det var et totalt nederlag som viste at de ikke kunne føle seg trygge langs kysten.

Men i England var dette det første lysglimt i «the darkest hour». De som hadde deltatt ble båret på gullstol og gjort stas på. De hadde vist at det gikk an og slå Hitlers uovervinnelige arme. Men noen betalte også den høyeste prisen. Passasjerene fra Mira som mistet livet. Harald Kosmo som hadde vært hjelpepoliti og ble arrestert noen uker senere, dømt til lang fengselsstraff og sendt til tukthus i Tyskland og døde der.

MINNEMARKERING 4.MARS

Heimevernet, vil sammen med ordførere i Vågan og i Vestvågøy, og Veteranforeningene i Lofoten markerer denne viktige historiske dagen i vår lokalhistorie, lørdag 4.mars 2023.

Det vil være appeller og kransenedlegging ved bautaeen ved Stamsund kirke kl.11:00, og appeller og kransenedlegging ved bautaeen ved Svolvær kirke kl.14:00.

Alle er velkomne på minnemarkeringene.